

З МИНУВШИНИ ГОЩІ НА ВОЛИНІ

1649 р. позначився перебуванням у містечку козацької залоги під орудою гетьманича Тимоша Хмельницького і полковника Андрія Романенка. Гетьманич видав тут 26 лютого універсал, зміст якого дійшов до нас. В указі йшлося про захист Киселя від місцевих селян, які воліли знищити воєводу. Проте Хмельницькі добре розуміли, що Кисіль потрібен їм як посередник між військом і польською шляхтою.

Прецедент, до слова, уже був. У червні 1648 р. Адам Кисіль, мешкаючи у Гощі, відрядив до Богдана Хмельницького з відповідною місією ченця-гощанця Петронія Лашка.

16 січня 1649 р. у Киселя в Гощі зупинявся польський комісар на переговорах з козаками Войцех Мясковський. У вересні 1653 р., по смерті воєводи, в містечку побував, переслідуючи повсталих, високопоставлений шляхтич Підгорецький. На початку 1658 р. тут стояла вже козацька залога. Тобто протистояння продовжувалося.

Після Андрусівського перемир'я шляхта посилила свій гніт. Селянство жорстоко експлуатувалося. Панщина становила шість днів на тиждень.

У другій половині XVII ст. в Гощу перебазувалась колегія з Вінниці, що являла собою філію Київської колегії. 1669 р. правобережна козацька старшина хотіла перетворити Гощанську колегію у вуз — академію. Проте уряд Речі Посполитої не дав на це дозволу. Упродовж XVIII — поч. XIX ст. при Гощанському базиліанському монастирі продовжувала існувати школа з пансіоном, де викладали риторику, поетику, філософію, латину, французьку мову, географію, інші предмети.

1717 р. Гощу з замком відкупив у Киселів білоруський шляхтич Теофіл Ленкевич власного герба. З 1765 р. містечко належало його внуку Станіславу Ленкевичу. Останній збудував тут, скоріше всього, наприкінці XV!!! ст. садибу (палац), що зберігся донині. При цьому, можливо, використовувалась кладка більш давнього замку. Упродовж XIX ст. палац Ленкевичів піддавався різним переробкам і у своєму зовнішньому вигляді не репрезентує жодного архітектурного стилю.

Садиба мала велику бібліотеку і трохи творів мистецтва. Зокрема, її прикрашали привезена з Італії мозаїка, статуетки, а також кілька хороших живописних полотен.

Зведення палацу співпало у часі із закладанням Ленкевичами на кільканадцяти гектарах унікального парку, більша частина котрого мала панорамний характер. Нині це селищний парк культури і відпочинку ім. Т.Г.Шевченка.

Коли Правобережна Україна приєдналася до Росії, Гоща увійшла до складу Острозького повіту і стала центром волості. Як і раніше, місцеве населення займалося переважно сільським господарством. Проте на цю пору припадає і початок розвитку мануфактур.

1794 р. перші 23 мешканці Гощі зробили спробу повернутися у православ'я, а 26 червня 1796 р. і монастирська Свято-Михайлівська церква стала православною внаслідок того, що самі гощанці прийняли православ'я. Правда, обитель при цьому лишилась уніатською (базиліанською) і зберігала статус-кво до 22 квітня 1828 р. У 1833 р. монастирем стало відати православне духовенство.

православного духовенства

На початку XIX ст. в Гощі було кілька поміщицьких мануфактур. За даними на 1809 р., тут діяли капіталістична і вотчинна мануфактури, де працювали 66 робітників. Мануфактури давали 1965 аршин сукна на рік. У 1816 р. 81 робітник вотчинної мануфактури виробив 4575 аршин сукна. Проте мануфактури XVIII—поч. XIX ст. розвивалися повільно.

У лютому 1833 р. Гощею заволодів син Станіслава Ленкевича Францішек-Міхал, який відписав відтак містечко своїй небозі Октавії Ленкевич (Валевській).

У 40-х рр. XIX ст. поміщики заклали в Гощі господарство, де утримувалося 3 тис. овець-мериносів, 300 коней, швейцарські корови. Селяни-кріпаки, маючи у своєму користуванні в середньому по три чверті гектара землі, працювали в поміщицькому господарстві — чесали вовну, пряли, ткали полотно на білизну, виготовляли сукно на сіряки, шили одяг, добували каміння на вапно. 1860 р. в Гощі був закладений шкіряний завод.

Скасування кріпацтва не виправдало надій селян. Малі наділи землі, одержані гощанцями за реформою, не забезпечували прожиткового мінімуму. Шукаючи заробітків для сплати викупних платежів і податків, селяни наймалися за низьку плату в поміщицьке господарство, займались ремеслом.

Культурно-освітній рівень населення був низьким. 1831 р., у зв'язку з Польським повстанням, власті закрили в Гощі міське училище. У 1842 р. тут почала працювати сільська школа, а в листопаді 1872 р. — однокласне училище.

У XIX— на поч. XX ст. в Гощі мешкав поміщик Олександр Злотницький. Він перебував у дружніх стосунках з Октавією Ленкевич (Валевською) та, згідно свідчень настоятеля Дорогобузько-Рясниківського приходу Якова Огібовського, був палким «шанувальником старовини і знавцем історії рідної йому Гощі». У колекції поміщика зберігався старовинний портрет фундаторки Почаївської лаври Ганни Гойської та картини із зображенням чудес від Почаївської ікони Божої Матері. Виїжджаючи з містечка, Злотницький «віддав на довічне зберігання в будинок місцевого священика» зазначені предмети мистецтва, які, однак, 1908 р. були вивезені до Почаєва.

Підготував Юрій КУЗЬМІН.

(Продовження. Поч. в № 79).